
ПОЗИТИВНИЙ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У СТУДЕНТСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ: ЗНАЧЕННЯ І ШЛЯХИ ВСТАНОВЛЕННЯ

УДК 378.1:316.6

Міняйлова А. В.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

У статті розглянуто значення позитивного соціально-психологічного клімату у студентському колективі для ефективності навчання студентів – його членів; визначено основні його складові та запропоновано комплекс практичних вправ, спрямований на його створення.

Ключові слова: соціально-психологічний клімат, студентський колектив, ефективність навчальної діяльності, практичні вправи.

Ефективність навчання студентів в умовах ВНЗ залежить від великої кількості факторів, зокрема психологічних. Одним з них є наявність позитивного соціально-психологічного клімату у студентському колективі, який проявляється у доброзичливому ставленні студентів один до одного, взаєморозумінні, взаємоповазі, взаємодопомозі тощо. Такі умови сприяють підвищенню мотивації студентів до навчання, бажання відвідувати заняття, самооцінки студентів та їхньої самовпевненості у складному процесі здобуття професійної кваліфікації.

Проблеми створення позитивного соціально-психологічного клімату у колективі досліджували: Н. Коломінський, М. Обозов, Б. Паригін, Р. Шакуров, Г. Щокін та багато інших. Метою нашого дослідження є узагальнити досвід вчених з проблем встановлення позитивного соціально-психологічного клімату у студентському колективі та запропонувати низку відповідних практичних вправ.

Ця стаття, на наш погляд, може бути особливо цікавою для кураторів академічних груп, оскільки містить розроблений комплекс вправ, які можна використовувати під час кураторських годин для корекції та встановлення

позитивного соціально-психологічного клімату у групах, адже в умовах навчально-виховного процесу вищих закладів освіти саме від роботи кураторів часто залежить наявність того чи іншого соціально-психологічного клімату у студентській групі.

Поняття "соціально-психологічний клімат колективу" відбиває характер взаємин між людьми, переважний тон суспільного настрою в колективі, пов'язаний із задоволенням умовами життєдіяльності, стилем і рівнем управління й іншими факторами (Б. Паригін).

Соціально-психологічний клімат будь-якого колективу, зокрема навчальної студентської групи, породжується міжособистісною взаємодією, яка опосередковує не тільки міжособистісні впливи, а й вплив навколишнього фізичного середовища: речей, предметів, явищ природи тощо. Настрій однієї людини впливає на настрій іншої, позначається на різноманітних актах поведінки, діяльності, життя людини, відповідно до теорії людських відносин.

Теорія людських відносин виникла ще в 20-ті роки ХХ ст. у США і Франції як концепція принципів і завдань управління людьми в промислових організаціях у виробничій сфері. Її засновники (У. Мур, Е. Мейо, Ж. Фрідман, А. Файоль та ін.) висунули ряд ідей, в тому числі про вплив характеру міжособистісних стосунків у виробничому колективі на продуктивність роботи організації в цілому. З метою підвищення та інтенсифікації виробництва вони запропонували "гармонізувати" міжособистісні стосунки у виробничому колективі, що сприяло б налагодженню позитивної психологічної атмосфери у колективі і, як наслідок, підвищенню продуктивності виробництва організації в цілому. Таким чином, встановлення позитивного соціально-психологічного клімату у студентському колективі сприятиме підвищенню ефективності навчання його членів.

Основними складовими позитивного соціально-психологічного клімату у студентському колективі ми виокремили: доброзичливість, емпатію, взаєморозуміння, наявність у членів колективу позитивної "Я-концепції", відповідальність, вміння довіряти партнеру, комунікативну толерантність, вміння і навички міжособистісної взаємодії на гуманістичних засадах.

Пропонуємо комплекс практичних вправ, спрямованих на розвиток зазначених компонентів.

Вправи, спрямовані на розвиток доброзичливості.

Вправа "Посмішка". *Мета:* формування доброзичливого ставлення до людей, вміння його проявляти.

Інструкція: Виконується групою, учасники стають у коло. Кожен по черзі за часовою стрілкою повертаючись дарує іншому посмішку.

Обговорення: Важко чи легко було посміхнутися випадковій людині (яка опинилася поруч)? Що Ви при цьому відчували? Що відчували ви, коли Вам посміхалася інша людина?

Вправа "М'яч". *Мета:* формування доброзичливого ставлення до людей, вміння його проявляти, вміння бачити в людях позитивні сторони.

Інструкція: Виконується групою, учасники стають у коло. Кожен по черзі кидає іншому м'яч (будь-кому за бажанням) и при цьому говорить йому щось приємне, наприклад "У тебе чудові очі", або "Коли ти співаєш, можна заслухались", або "Я вважаю тебе дуже розумною людиною".

Обговорення: Які відчуття були у вас, коли ви говорили людині щось приємне? Чи було вам важко підібрати приємні слова? Що ви відчували, коли чули висловлювання у свою адресу?

Вправа "Остання зустріч". *Мета:* розвиток доброзичливості, відкритості, щирості.

Інструкція: Уявіть собі, що це ваша остання зустріч з учасниками групи, завтра ви їдете в іншу країну для постійного проживання. Подумайте, що б ви сказали кожному з учасників групи. Можливо, ви б хотіли комусь віддячити, комусь сказати просто добрі слова? Можливо, вам цікава думка про вас когось з учасників групи – запитайте. Якщо вам є що сказати, зробіть це "тут і зараз".

Обговорення: Як часто ми у житті забуваємо бути вдячними, відкладаємо "на потім" обговорення питань, які, насправді, є найголовнішими в житті? Наскільки важливо вчасно сказати людині, що ти про неї думаєш, як ставишся, що відчуваєш або просто сказати щось приємне?

Вправи, спрямовані на розвиток емпатії, взаєморозуміння.

Вправа "Я – це ти, ти – це я". Мета: розвиток емпатії, співрозуміння, навичок гуманістичної взаємодії.

Інструкція: Беруть участь два учасники, між якими не зовсім доброзичливі стосунки. Пригадується конфліктна ситуація або ситуація на грані конфлікту між ними. Учасникам пропонується помінятися ролями і обіграти ситуацію ще раз, тільки вже з позиції опонента.

Обговорення: Опишіть свої відчуття, коли ви "були" своїм опонентом. Чи зрозуміли ви мотивацію його поведінки у вашому конфлікті? Що було для вас найбільш образливим, коли ви були у ролі опонента? Що ви відчували, коли бачили себе зі сторони?

Вправи, спрямовані на формування позитивної "Я-концепції".

Вправа "Добрий суд". Мета: сприяти формуванню позитивної "Я-концепції" студентів, розвивати доброзичливість та вміння бачити в людині позитивні сторони.

Інструкція: Проводиться у групі. Ведучий обирає "підсудного" з членів групи. Завдання групи – назвати якомога більше позитивних особистісних якостей цієї людини.

Вправа "Поділись зі мною". Мета: формування позитивної "Я-концепції" студентів, розвиток емпатії, розширення способів взаєморозуміння.

Інструкція: Учасникам групи пропонують записати на картках перелік особистісних якостей, наприклад: ніжність, вміння співчувати, вміння створювати добрий настрій, емоційність, доброзичливість, інтелект, організаційні здібності, твердість характеру, рішучість, креативність. Перелік може бути змінено залежно від складу групи. Потім кожен учасник має вирішити, яка якість притаманна іншому учаснику більше, ніж йому самому, підійти до цієї людини з фразою: "Будь ласка, поділися зі мною своїм вмінням співчувати". Обидва учасники позначають на своїх картках цю якість. Так потрібно обійти всю групу, попросивши у кожного якусь якість або декілька. На картці у кожного учасника будуть позначки про те, які його особистісні якості були у попиті, і які він просив сам.

Обговорення: Обговорення може відбуватися як за кількісними, так й за якісними показниками.

Вправи, спрямовані на розвиток відповідальності та вміння довіряти партнеру.

Вправа "Піймай мене". *Мета:* розвиток відповідальності за партнера, розвиток вміння довіряти партнеру.

Інструкція: Проводиться в парах. Два учасника стають один попереду, інший – позаду. Перший стоїть спиною до другого. Завдання першого учасника – падати назад із заплющеними очима, завдання другого учасника – спіймати першого. Потім учасники міняються місцями.

Обговорення: Що ви відчували, коли падали назад? Що відчували, коли мали спіймати партнера? Що було важче: падати самому чи піямати партнера?

Вправи, спрямовані на розвиток комунікативної толерантності, вмінь і навичок міжособистісної взаємодії на гуманістичних засадах.

Вправа "Не кажи ТИ". *Мета:* розвиток комунікативної толерантності, терпимості, поваги до співрозмовника, формування й розвиток вмінь та навичок міжособистісної взаємодії на гуманістичних засадах.

Інструкція: Беруть участь два учасники, між якими не зовсім доброзичливі стосунки. Пригадується конфліктна ситуація або ситуація на грані конфлікту між ними. Учасникам пропонується обговорити ситуацію, але за умов, що не можна починати речення словом "ти".

Обговорення: Опишіть свої відчуття. Чи складно Вам було запобігати вживання займенника "ти"? Як ви вважаєте, розмова у такому руслі більш м'яка? На чому (або на кому) були сконцентровані ваші вислови за зазначених умов? Чи помітили ви, що не пролунало жодного звинувачення?

Вправа "Вихід з контакту". *Мета:* розвиток навичок комунікативної взаємодії, толерантності, ввічливості.

Інструкція: Учасники розбиваються по парах. Завдання: "Ви зустріли не дуже близького знайомого, який заводить з вами розмову, розпитує про справи, сім'ю, роботу. Ви вступаєте з ним у розмову, але, поглянувши на годинник, розумієте, що запізнюєтесь. Ви повинні гідно вийти з контакту".

Обговорення: Разом з учасниками групи слід виявити з озвучених фраз найбільш ввічливі та кожному вживати їх у подальшому житті.

Вправа "Доброзичливе випитування". *Мета:* формування вмінь створення емпатичного фону, розвиток комунікативної толерантності, формування навичок гуманістичної між особистісної взаємодії.

Інструкція: Двоє учасників сідають в центр кола і починають діалог, в ході якого їм потрібно дізнатися якомога більше інформації на задану тему. Співрозмовник теми не знає. Теми можуть бути жартівливими (наприклад, "їжак" або "чоботи") або серйозними (наприклад, хобі або ставлення до певної події).

Обговорення: Які прийоми було використано для створення емпатійного фону? Які були найбільш ефективними? У яких комунікативних прийомах відтворюється толерантність?

Вправа "Комфортна відстань". *Мета:* продемонструвати студентам на практиці, яка відстань під час комунікативної взаємодії є найбільш комфортною для співрозмовників; формувати навички комунікативної взаємодії.

Інструкція: Учасники стають у коло, один – в центр. Ті, хто в колі, починають поступово наближатися до того, хто в центрі, який визначає кому де зупинитися. Таким чином визначається зона комфортної відстані.

Обговорення: обговорюються найбільш оптимальні відстані при комунікативній взаємодії.

Вправа "Бажання". *Мета:* розвиток навичок комунікативної взаємодії.

Інструкція: Виконується в парах. Кожен учасник пише на папері бажання. Його завдання – умовити партнера виконати це бажання, не називаючи його конкретно. Потім папір перегортається і показується написане на ньому бажання.

Обговорення: Які прийоми було використано, щоб досягти своєї мети? Які з них найбільш ефективні?

Таким чином, використання зазначеного комплексу вправ сприятиме створенню позитивного соціально-психологічного клімату у студентському колективі, що, в свою чергу, підвищить ефективність навчальної діяльності студентів.

Література:

1. Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе / Н.П. Аникеева. – М. : Просвещение, 1989. – 224 с.
2. Парыгин Б. Д. Социально-психологический климат коллектива: пути и методы изучения / Б.Д. Парыгин. — Л., 1981. – 285 с.
3. Шляхи створення сприятливого соціально-психологічного клімату в студентській академічній групі [Електронний ресурс] / С.П. Білецька. – Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Шляхи_створення_сприятливого_соціально-психологічного_клімату_в_студентській_академічній_групі.

Minyaylova A. Positive social and psychological climate in student groups: value and the ways of setting

The importance of positive social and psychological climate in student groups for the efficiency of the students' study has been discovered in the article. The components of positive social and psychological climate in student groups have been determined. The complex of practical exercises has been proposed.

Key words: *social and psychological climate, student groups, efficiency of the students' study, practical exercises.*